

Placerande – en guide för nyfikna

PÖRSSISÄÄTIÖ
BÖRSSTIFTELSEN

PLACERANDE – EN GUIDE FÖR NYFIKNA

Till läsaren	3
Jag – en placerare?	4
Köpa aktier eller satsa på andra placeringsobjekt?.....	7
Aktier – ägarandelar i bolag	12
Aktieplacerarens avkastningskällor.....	15
Hur fungerar börsen?	17
Det första köpet.....	20
Är aktier billiga eller dyra?.....	22
I berg- och dalbanan.....	25
Spridning	28
Beskattning av placerare	31

TILL LÄSAREN

Steget in i placeringsvärlden kan kännas som ett jättekliv. Denna handbok vägleder dig längs resan med babysteg. Handboken är avsedd för lärare, studerande och för alla som funderar på sin egen hushållning. Många människor sparar redan litet. Man har kanske till och med funderat på att placera. Jag skulle vilja placera men jag kan för lite, tänker kanske någon. Ingen fara. Du håller i rätt opus.

Författaren och redaktören **Karo Hämäläinen** har författat denna handbok för Börsstiftelsen. Jag kan inte föreställa mig en bättre skribent. Vi blev jätteglada då Karo tog sig an uppgiften. Tidigare hade Börsstiftelsen handboken "Mitä arvopapereista pitäisi tietää" ("Vad man bör veta om värdepapper") som var avsedd för lärare och studerande. Vi ville uppdatera och förnya handboken och nå en bredare publik. I detta avseende tycker jag att vi har lyckats utmärkt. Karos text är samtidigt både lätt underhållande och helt saklig. Lådorna med sammanfattningar i slutet av kapitlen hjälper att strukturera och repetera det som man läst.

Konstnären **Aiju Salminen** har omvandlat Karos tankar till illustrationer. Aijus stiliga och serielika teckningar livar upp handboken, stöder textens budskap och underhåller läsaren.

Börsstiftelsen tackar hjärtligt Karo och Aiju samt även Markku Korhonen och Jarmo Kojo från Multiprint som aktivt medverkat i beredningen av handboken. Som Du ser har det varit ett nöje att sammanställa denna handbok. Förhoppningsvis kommer det att vara ett nöje för Dig att läsa den. Om Du efter att ha läst handboken vill ha ytterligare information, så rekommenderar jag Börsstiftelsens övriga handböcker, såsom Aktieguiden, Placeringsfondsguiden, Placerarens ränteguide eller Placerarens skatteguide. Du är också hjärtligt välkommen till våra tillställningar, Börskvällar och Placeringsskolor. På Börsstiftelsens webbplats www.porssisaatio.fi hittar Du mer information.

Börshuset 8.8.2014
Sari Lounasmeri
Börsstiftelsens verkställande direktör

JAG – EN PLACERARE?

Utgångspunkt 1: Placerare har mycket pengar.

Utgångspunkt 2: Jag har inte så mycket pengar.

Slutledning: Jag kan alltså inte placera.

Rätt. Fel

Placerare har pengar, eftersom placeringar är pengar – det är enkelt att sälja aktier eller placeringsfastigheter och omvandla dem till euro som man kan köpa mat och skruvar med i butiken. Men när placerare börjar köpa aktier är de nödvändigtvis inte ännu rika utan det är kanske just placerandet som gjort dem förmögna. Mången miljonär har börjat från noll.

Placering kräver inte stora summor pengar. Med några tiar kan man köpa fondandelar och bli delaktig i exempelvis indiska aktiers kursutveckling eller amerikanska företagslån. Det är förnuftigt att köpa aktier direkt på börsen då man har sparat några hundra euro.

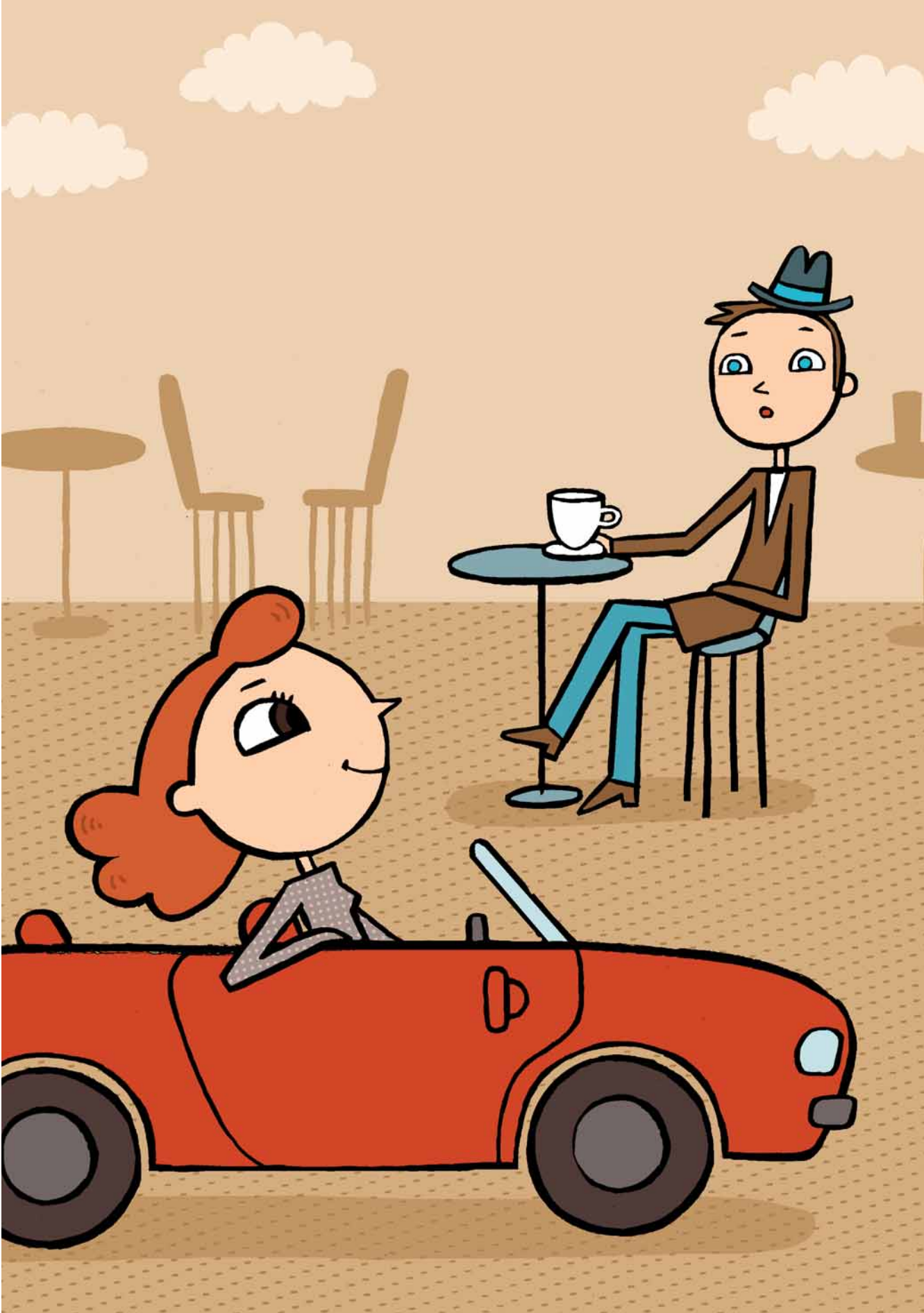
Dessutom om du har råd att köpa en kopp kaffe, har du redan en tusenlapp.

En kopp redan en aning mer speciellt kaffe kostar tre euro. Om man varje dag köper en kopp kaffe blir det på årsnivå tusen euro, även om man på helgerna går till mormor på gratis kaffe. Med tusen euro får man redan en aktieportfölj med ett par aktier.

En tusen euros placering är ännu långt från miljonbeloppen. Å andra sidan behöver inte målet med placeringen vara att bli miljonär. Placerande är ett förnuftigt sätt att sköta sin ekonomi. Det är bra att ha lite pengar satt åt sidan för en regnig dag. Och då lönar det sig inte att ha dem på ett bankkonto där pengarnas bruksvärde sjunker.

Och det är inte heller omöjligt att bli miljonär. Om man för 15 år sedan placerade dryga 30 000 euro i hiss- och rulltrappstillverkaren Kones aktier och sedan har omplacerat utdelningen är man nu miljonär. Man skulle också vara miljonär om man hade placerat 60 000 euro i försäkringskoncernen Sampo för 15 år sedan. Dock bara i teori. Skattemyndigheterna hade tagit sin beskärda del.

Bolaget Kones värde har stigit med nästan 30 procent per år. Det är en exceptionellt bra avkastning. Kones fantastiska framgång på hiss- och rulltrappsmarknaderna i Asien har gjort bolagets huvudägare **Antti Herlin till** den första finländska euromiljardären. Sampos kursutveckling har däremot gjort Björn "Nalle" Wahlroos förmögen.

Det kräver kunnighet och också en hel del tur för att få en så framgångsrik aktieportfölj som om man placerat i Kone eller Sampo. Aktiemarknaderna har i genomsnitt på lång sikt gett en avkastning om 8–10 procent per år. Om man inte helt sjabblar bort placeringarna borde man i stort sett uppnå detta resultat. Om man varje månad placerar 100 euro i ett objekt vars värde stiger med nio procent per år, blir man en miljonär efter 49 år.

Är nio procent mycket eller lite? Jämfört med sparkonton är det mångfaldigt mera. Om man lägger sina besparingar på ett bankkonto får man för närvarande ungefär en procents avkastning. Hundra blir hundra en euro. Med åtta procent blir hundra hundra åtta euro. Har det då någon betydelse? Ja. På tio år ökar en avkastning om en procent hundra euro till dryga 110 euro. Med en åtta procents avkastning växer hundra euro till 216 euro.

Placering förutsätter sparande. Sparande å sin sida är att skjuta upp konsumtion. Om man i dag (och i morgon) avstår från en kopp kaffe, kan man om några år köpa en bil. Om man lägger besparingarna på ett bankkonto räcker pengarna till en begagnad Volkswagen. Om man placerar i aktier – och har passligt med tur – kan man bli tvungen att fundera om man hellre vill ha en BMW eller en Mercedes.

Placerande är inte konstigare än så. Om man placerar är det värt att prova på att bli förmögen.

SAMMANDRAG:

- Det krävs inte stora summor för att komma i gång med placerandet.
- På lång sikt är det stor skillnad om man på sina pengar får en avkastning om en procent eller nio procent.
- Placerande är ett förnuftigt sätt att sköta sin ekonomi.
- Placering förutsätter sparande.

KÖPA AKTIER ELLER SATSA PÅ ANDRA PLACERINGSOBJEKT?

Det första man tänker på när man hör ordet placering är börsmäklare som viftar med armarna och kraftigt fluktuerande diagram. Börsaktier är ett vanligt placeringsobjekt men dock inte det enda. Ett annat stort förmögenhetsslag, det vill säga placeringsobjekt är ränteplaceringar.

En ränteplacering får en viss årsränta på beloppet han eller hon placerat och vid slutet av placeringstiden får ränteplaceringen tillbaka sina placerade pengar. En ränteplacering känner till sin avkastning på förhand bara lånemottagaren kan betala sin skuld. Däremot beror en aktieplaceringens avkastning på framgången av företaget man placerat i.

Att sätta in pengar på bank är ränteplacering i sin enklaste form. Att sätta in pengar på bank innebär egentligen att man ger pengarna till bankens förfogande. Banken lägger inte de insatta sedlarna i ett kassavalv utan lånar dem vidare till kunder som behöver pengar. Bankernas uppgift är att förmedla pengar från dem som har mer pengar än vad de för tillfället behöver till dem som är i behov av pengar. När man sätter in pengar på bank litar man på att banken betalar pengarna tillbaka i ett senare skede – med ränta.

Ränta som betalas på depositioner är en ersättning för att banken använt pengarna. Banken betalar kanske en procent per år till spararen och då man går till banken för att lyfta ett lån är man tvungen att betala kanske två och en halv procents ränta. Banken på sätt och vis köper pengar billigt och säljer dem vidare till ett högre pris. Med den resulterande räntemarginalen gör banken vinst och upprätthåller sina kontor och betalar lön till sina anställda.

Man kan förutom till banker också låna pengar till företag och stater. I så fall köper placeringen masslån av ett företag eller en stat som är i behov av pengar. I praktiken är det de stora pojkarna som placerar i företagets obligationer och beloppen som placeras per gång är stora.

Man kan av slumpen bli bostadsplacering om man inte säljer en bostad som man ärvt av mormor eller haft i användning under studietiden samtidigt som man skaffar en ny, utan man hyr ut den. En bostadsplacering får månatligen pengar av hyresgästen och varje månad betalar han eller hon ett bostadsvederlag till husbolaget. Den kvarstående summan utgör avkastning. Efter stora saneringar, såsom rörsaneringar går bostadsplaceringens år lätt på minus.

För att komma i gång med bostadsplacering krävs det ett kapital om flera tio tusen euro. Många bostadsplaceringar använder dock skuld som hjälpmedel, det vill säga de lånar pengar från banken mot bostaden. Med hjälp av avkastningen på hyran förkortar de lånet och på så vis betalar sig bostaden stegvis tillbaka. Skuldplacering innebär dock en risk: om värdet på placeringsobjektet sjunker, kan det leda till att placeringen förlorar det egna kapitalet och dessutom står i skuld till banken.

Man kan också placera i andra fastigheter än bostäder. En form av fastighetsplacering är skogsplacering, vilket också är ganska allmänt i Finland. En skogsplacering får då och då inkomster, främst när det säljs virke från skogen. Skog kräver också mycket skötsel och uppföljning.

I serier och gamla agentfilmer glittrar guldtackorna i finansmännens kassaskåp. Guld är också ett verkligt placeringsobjekt, och under de senaste åren har guldplacering väckt mycket debatt, eftersom guldets pris har fluktuerat mycket.

Vid sidan av guld kan man också placera i andra råvaror, såsom koppar, silver eller olja – eller i diamanter som enligt filmerna står högt i kurs bland förmögna kvinnor. Man kan placera till och med i spannmål och kaffe, men då sker placeringen vanligtvis i papper och inte i form av riktiga kaffeböner. Däremot kan man köpa guld från guldaffärer i små tackor eller mynt. Priset på guld noteras varje vardag kontinuerligt på de internationella råvarubörserna.

Placering i råvaror är spekulering i det avseendet att råvaror inte direkt producerar något. Guld bara finns. Guld genererar inte hyresavkastning. Det växer inte så som skogen gör. Guld ger inte utdelning så som aktiebolag gör. Guldplaceraren hoppas att priset på guld stiger så att han eller hon i ett senare skede kan sälja sina tackor till någon till ett högre pris än köpepriset.

Placering i konst och samlarobjekt liknar råvaruplacering i det avseendet att också då går placeringsstrategin ut på att objektets värde stiger med tiden. Konstplacering avviker dock markant från råvaror i och med att objektet inte har ett entydigt marknadspris. Det går att ta reda på guldets pris för varje stund med flera siffrors noggrannhet, men hur mycket värd är en unik målning av Pablo Picasso eller Albert Edelfelt? Priset fastställs först då man på riktigt förhandlar om köpet. Den enskilda köparens preferenser inverkar betydligt på det hurdan avkastning på konstplaceringen man får.

I Finland har till och med Mumin-muggarna blivit samlarobjekt och de mer sällsynta muggarnas priser har i webbauktioner stigit till en hög nivå. Under tiden man äger konst och samlarobjekt genererar de inte någon inkomst, men en skulptur, målning eller en antik byrå kan ge vardagen ett estetiskt lyft. Men vågar man dricka morgonteet ur en hundra euros Mumin-mugg eller lämnar man den i kärlskåpet?

Eller, kan en gammal bil vara ett placeringsobjekt? Kanske i medelålders mäns fantasier.

Lika lite är lotto eller vadslagning placering. Deras vinstkoefficient är under ett, det vill säga den som spelar på lotto förlorar med säkerhet i genomsnitt på lång sikt även om någon någon gång vinner miljonpotten. Däremot blir placeraren förmögen i genomsnitt på lång sikt – vinstprocenten på börsen är över hundra.

Men placeringsfonder då? Fonder är alternativet som bankens placeringsrådgivare först erbjuder, då kunden berättar att han eller hon har sparat lite pengar.

Fonder är placeringsinstrument och inte egentliga placeringsobjekt. En placeringsfond är som en stor summa pengar som fondens portföljförvaltare placerar på ett sätt som denne finner godtyckligt enligt fondens stadgar. Med hjälp av fonder kan man enkelt placera på såväl aktie- som räntemarknaderna men också i råvaror och även konst. Fonderna delas grovt in i aktie-, ränte- och blandfonder.

Aktiefonder placerar enligt sitt namn i aktier. De kan vara specialiserade på ett geografiskt område såsom amerikanska, finländska eller japanska aktier, eller de kan placeras i företag inom en viss bransch; sådana fonder är exempelvis fonder inom förnybar energi eller läkemedelsindustrin.

En räntefonds portföljförvaltare köper med fondmedlen företags eller staters lån, det vill säga lånar dem indirekt pengar. Räntefonder grupperas enligt hur långa lånen i deras portfölj är. Om lånen förfaller inom ett år talar man om korträntefonder. De genomsnittliga lånetiderna i långräntefonder uppgår däremot till flera år.

Indelningen av räntefonder sker också enligt det om de köper lån av företag eller stater. Stater anses vara säkrare återbetalare än företag. Å andra sidan är avkastningen på säkra betalningar sämre. Företagslån delas däremot in enligt hurdant kreditbetyg målföretagen har. Om ett bolag är solvent är dess risk för konkurs mindre än för ett bolag med dåligt kreditbetyg.

För en ränteplacering är det också viktigt i vilken valuta placeringarna sker. Om placeringarna görs i en annan valuta än euro, inverkar ändringar i valutakursen på avkastningen som placeraren erhåller.

Blandfonder placerar en del av medlen i aktiemarknader och en del i räntemarknader. En blandfonds portföljförvaltare avgör en hur stor del av pengarna som finns i aktier och hur stor del i räntepapper. Det är av stor betydelse för hur portföljen utvecklas. Om portföljförvaltaren hade en kristallkula skulle han eller hon placera alla pengar i aktier då aktiekurserna växer och lägga dem i säkerhet i ränteplaceringar när det råder osäkerhet på aktiemarknaderna. Perfekt tajming existerar tyvärr endast i sagoböcker.

Ofta framgår fondens risknivå av blandfondens namn. Ju större del av medlen som normalt finns på aktiemarknaderna, desto mera fluktuerar fondandelens värde. Om en fond kallas exempelvis Kompass 50, finns normalt hälften av pengarna på aktiemarknader och andra hälften på räntemarknader.

Många blandfonder placerar inte direkt i aktier och lån utan de placerar i andra fonder. För portföljförvaltarens del är det enkelt och lättskött. Om portföljförvaltaren vill öka andelen tyska aktier i portföljen behöver han eller hon inte köpa aktier på börsen i Frankfurt utan meddelar att han eller hon tecknar en större aktiefond som placerar i Tyskland. Sådana fonder som placerar i andra fonder kallas för fondandelsfonder.

En stiltigt klädd portföljförvaltare som arbetar för en fond i en fin byggnad i Helsingfors centrum arbetar inte gratis. Dessutom kostar det att marknadsföra fonder. Därför är fondplacering inget gratis nöje. Fonder debiterar vanligtvis ett litet arvode då man tecknar fondandelar, det vill säga köper fondandelar, och då de säljs, det vill säga löses in. För en person som placerar på lång sikt är dock det väsentligare hur stort arvode som debiteras för fondförvaltning.

Fondernas förvaltningsarvoden anges i procent av kapitalet per år. Om förvaltningsarvodet är två procent och placeraren äger en fondandel om tusen euro, betalar han eller hon 20 euro per år i förvaltningsarvode. I praktiken syns inte förvaltningsarvodet

eftersom bolaget som sköter fonden avdrar förvaltningsarvodet varje dag från värdet på fondandelen. Med andra ord ökar fondens värde årligen med värdet på portföljen som fonden äger minus förvaltningsarvodet.

Aktiefonders förvaltningsarvoden rör sig i allmänhet i området 1–3 procent. Ju mer exotisk fond, desto högre brukar arvodet vara. Om förvaltningsarvodet är två procent och fondens portföljförvaltare kan erhålla en årlig avkastning om åtta procent som är vanligt för aktier på aktiemarknaden, ökar värdet på fondplacerarens andel med sex procent.

Arvodet är av ganska stor betydelse. Om man har en tusen euros placering i tio år, växer den med en avkastning om sex procent till 1791 euro. Med en åtta procents avkastning skulle beloppet i slutet av placeringstiden vara 2159 euro. Vilken skillnad!

SAMMANDRAG:

- Förutom i börsaktier kan man placera också i exempelvis ränteplaceringar, det vill säga lån.
- Bostads- och skogsplaceringar förutsätter arbete från placerarens sida.
- Placering i råvaror och konst grundar sig på tanken att placeringen säljs senare till ett högre pris.
- Placeringsfonder är stora placeringsportföljer som sköts av en portföljförvaltare, som placerar pengarna i enlighet med fondens stadgar.

AKTIER – ÄGARANDELAR I BOLAG

De dagliga ändringarna i börsbolagens aktier syns i TV-rutans nedre kant under nyhetssändningar. Marknadskommentatorer talar om kursrörelser som om de talade om vädret. Om man köpte aktier i bolag X i går före dagens inlösenerbjudande, hade man förtjänat 15 procent! Om man däremot gick in för ett bolag som utkommit med en vinstvarning, märker man inom kort att värdet på ens placering minskat med tio procent.

Börsen visar priset för aktier för varje minut. Bra så. Det innebär att aktierna hela tiden motsvarar marknadsvärdet – en prislapp som visar till vilket pris aktierna kan köpas och till vilket pris de kan säljas.

Att stirra på kurser leder fort ens tankar in på att aktier är lite som travhästar eller fotbollslag som man slår vad om. Kommer Manchester United att vinna över Bayern München med minst två mål? Hur har Marimekkos försäljning i USA utvecklats?

Aktieplacering är dock inte vadslagning. På kort sikt fluktuerar kurserna slumpmässigt. Redan det att en stor ägare vill avstå från sina aktier kan få till stånd ett säljtryck som får aktiekursen att sjunka. Eller om det av ett protokoll av USA:s centralbank framgår att någon tillräckligt betydande person har harklat vid fel tidpunkt, kan värdet på världens börser i ett ögonblick krympa med miljarder.

Även om mäklare i filmerna stirrar intensivt på kurserna, utför uppdrag åt marknaden och inkasserar på kursstigningar, utgår vinsterna för vanliga småplaceringar från hur väl bolagen skapar vinst. I själva verket kan handel med aktier delas upp i placering och spekulering på basis av vad placeraren eftersträvar.

En spekulant är inte intresserad av bolagets verksamhet utan av aktiens notering, eftersom målet för en spekulant är att sälja sina aktier till ett så bra pris som möjligt. En spekulant kan köpa aktier som enligt honom eller henne har ett för högt pris, om spekulanten tror att det finns någon som är redo att betala ännu mera. Denna metod bygger på att det finns en ännu galnare person till vem man kan sälja vidare.

Spekulanter strävar efter att gissa om aktiekursen för en viss aktie om en tid kommer att vara högre eller lägre än för närvarande. Över hälften av köpen som görs på Helsingfors börs utförs av datorer. Hälften av dessa köp är ultrasnabb handel, så kallat high frequency trading. Spekulanter som handlar på sådant vis är inte intresserade av bolaget utan av aktierna.

Placerare däremot önskar att hitta ett bolag som kan öka sin vinst och utdelning i nuet och framöver. Om det är möjligt att erhålla ett bolags aktier till ett vettigt pris, köper placeraren. Efter det njuter han eller hon av ett ökande utdelningsflöde, om bolagets affärer går så som placeraren hade förutsett.

Placerare å sin sida fäster uppmärksamhet vid vad för slags bolag som finns bakom aktierna. De tänker att en aktie är en andel i bolaget. Och så är det också. Varje aktieägare äger en liten bit av bolagets verksamhet. Aktieägaren äger en del av bolagets tillgångar och skulder, produkter och patent, arbetsförhållanden och hyresavtal. När Neste Oil säljer en liter olja, säljer en aktieägare med en aktie en tvåhundra sextiomiljontedels liter olja, eftersom Neste har ungefär 260 miljoner aktier.

SÄLJ!

KÖP!
SÄLJ!

JAG
SÄLJER! JAG
KÖPER!

En aktieplacering placerar i bolagets verksamhet. En aktieplacering funderar hur bolaget kommer att se ut i framtiden. Har företaget tillväxtpotential? Säljer dess produkter? Är bolaget mer värt än vad aktiekursen visar?

Placering är långsiktig verksamhet medan spekulering är kortsiktig. Placeringen placerar i ett bolag, spekulanten i en aktie. Indelningen i placering och spekulering används av bland annat Warren Buffet. Och det lönar sig att lyssna på vad han har att säga. Han är en av världens rikaste människor och världens framgångsrikaste placering.

Man ska inte heller glömma aktiekursen. Ett bra bolag är inte nödvändigtvis en bra placering om man köper för dyra andelar. Vid millennieskiftet var Nokia ett bra bolag, men sextio euro var ett för högt pris på dess aktier.

Stundvis hör man frapperande saker i ekonominyheterna: ett bolag har gjort sitt bästa resultat hittills men dess aktiekurs har rasat. Detta på grund av att placeringarna har förväntat sig ännu mer än vad bolaget har förmått uppnå. Eller så har framtidsutsikterna inte motsvarat förväntningarna. Det att aktiekursen spontant rör sig är en reaktion mot det vad "marknaderna" förväntar sig. När marknaden, det vill säga placeringarna, får ny information – bolaget rapporterar om sitt resultat, informerar om en företagsaffär eller ger en vinstvarning – relaterar börshandlarna den nya informationen till tidigare information. Om nyheten är positiv i förhållande till förväntningarna, stiger kursen och tvärtom.

Aktiekursen är placeringarnas och spekulanternas gemensamma vision av det till vilket pris aktiehandeln sker. Endel är alltid redo att sälja och andra vill köpa. Om det inte fanns skillnader i synsätt skulle aktiehandeln stanna upp. När någon säljer är det alltid någon annan som köper. De olika marknadsparterna har olika mål, antaganden, behov och synsätt. Därför tycker vissa att det är förnuftigt att köpa, andra sälja.

SAMMANDRAG:

- Placeringen tänker att han eller hon köper en andel av ett bolag.
- Spekulanten försöker hitta en aktie som någon i ett senare skede är redo att betala mera för.
- Placering är långsiktig verksamhet medan spekulering är kortsiktig.

AKTIEPLACERARENS AVKASTNINGSKÄLLOR

nyheterna betonas hur aktiekurserna stiger eller rasar. Priset på en aktie vid en viss tidpunkt är dock inte av någon betydelse för placeraren om denne inte tänker köpa eller sälja just då.

En aktieplacering får pengar på två sätt: som utdelning och försäljningsvinst. Utdelningspengarna kommer från det bolag som man placerat i, medan placeraren erhåller försäljningsvinster då han eller hon säljer sina aktier till en annan placerare.

Situationen kan lätt jämföras med att köpa och hyra en bostad. Utdelningen är lite som hyra, som hyresgästen betalar då hyresbostaden används för det ändamål den är avsedd för. Att sälja en börsaktie motsvarar att sälja en bostadsaktie: äganderätten och hyres- eller utdelningsavkastningen upphör men man får på en gång en ordentlig summa av den som köper bostaden eller aktierna.

Börsbolag ger utdelning huvudsakligen på våren. För utdelning behövs ett beslut av bolagsstämman, det vill säga aktieägarna, och det är ofta just på dagen för bolagsstämman som utdelningen sker. Då erhåller man utdelningen om man äger en aktie under natten mellan dagen för bolagsstämman och därpå följande dag. Dagen efter bolagsstämman kommer aktiekursen att sjunka ungefär med utdelningens värde, eftersom aktierna som köps följande dag inte längre innehåller utdelningen.

Utdelningen betalas till ett konto och aktieägaren behöver inte göra något för att få pengarna. Den som betalar ut utdelningen, det vill säga bolaget, verkställer en förskottsinnehållning på utdelningen som ungefär motsvarar den skatt som betalas på utdelningen.

Utdelningen är inte konstant utan den varierar från år till år. Om det går dåligt för bolaget kan det hända att det inte alls ges utdelning. Utdelning är en osäkrare inkomst än ränteavkastning. Ett bolag smiter snarare från att betala ut utdelning än att betala ränta på lån och amortera lån.

Utdelningen är inte bunden till aktiekursen eller aktiens köpepris. Trots att bolag ger utdelning på basis av vinsten, är utdelningen inte bunden till föregående års resultat. Däremot uppger många börsbolag en utdelningspolitik på förhand och följer den. Utdelningspolitiken kan exempelvis gå ut på att man betalar ut hälften av föregående års resultat som utdelning till aktieägarna.

Bolagets ägare avgör hur stor del av vinsten de vill ha för sig själva och hur stor del som lämnas till bolagets förfogande. Med pengarna som lämnas i bolaget kan man betala gamla lån eller så kan pengarna investeras i framtiden, till exempel för att utveckla eller marknadsföra nya produkter.

Sådana bolag i god ekonomisk situation som inte har stora investeringsbehov kan ge nästan hela resultatet i utdelning. Då är bolagets utdelningsförhållande högt. Utdelningsförhållandet erhålls då utdelningen delas med det årliga resultatet och visar hur stor del av resultatet som går till aktieägarna.

En annan viktig sak i samband med utdelningen är utdelningsavkastning. Utdelningsavkastningen räknas genom att dela en akties utdelning med bolagets aktiekurs:

om bolaget ger en 40 cents utdelning och dess aktie kostar 10,00 euro är utdelningsavkastningen 4 procent.

Utdelningsavkastningens procent kan jämföras med till exempel depositionsränta. Man ska dock komma ihåg att det inte finns några garantier för att utdelningsavkastningen består, medan en bankdeposition i praktiken är riskfri, eftersom depositions skyddet i Finland gäller för bankdepositioner upp till 100 000 euro också i sådant osannolikt fall att banken går i konkurs. Som en aktieplacering kan man aldrig vara säker på om man alls får tillbaka sina placeringar eller om man får dem mångfaldigt tillbaka.

En viktig skillnad jämfört med bankdepositioner är förstås det att aktiekurserna stiger och sjunker. En dags ändring i kursen kan vara flerfaldig i jämförelse med utdelningsavkastningen. Detta visar hur mycket förväntningarna betyder för aktiekursen.

SAMMANDRAG:

- En aktieplacering får pengar på två sätt: som utdelning och som försäljningsvinst.
- Aktiebolag ger en del av sitt resultat som utdelning till sina ägare.
- I stället för utdelning kan bolaget använda pengarna till investeringar.

HUR FUNGERAR BÖRSEN?

Då jordbrukaren har mer potatis än han eller hon orkar äta åker jordbrukaren med sin paketbil till torget, lyfter fram potatislådorna och reser sitt solblekta skyddstak. Om du vill ha nypotatis till mat går du till potatisförsäljaren på torget och köper potatis. Utbud och efterfrågan möts.

Om det kommer en ytterligare potatisförsäljare till torget kan denne ställa en skylt vid sitt stånd där det står ett lägre pris än det som den tidigare försäljaren har. När både försäljarna och köparna är fler kommer potatispriset att ligga på en nivå som köparna är redo att betala och säljaren redo att sälja till.

Börsen är ett torg där aktier säljs. Där samlas köpare och säljare och på så vis uppstår för bågge parter fördelaktiga transaktioner.

På de tidigaste börsarna förmedlade man dock inte aktier utan man handlade med livsmedel och råvaror – värdepappersbörser är ett mycket yngre fenomen. I Helsingfors grundades börsen för dryga hundra år sedan, och för den reste man det ståtliga Börshuset i sten i centrum av huvudstaden. Då hörde Finland ännu till storfurstendömet Ryssland.

Nuförtiden är Helsingforsbörsen en del av det amerikanska bolaget Nasdaq OMX, som är världens största företag inom börsbranschen. Affärerna på Helsingforsbörsen sker i en serverhall någonstans i södra Sverige, där börsens datorer och aktieförmedlingsföretagens servrar står på rad. Dessa är i sin tur kopplade med en lika lång datakommunikationskabel till "börsen". På så vis är alla förmedlare lika nära "börsen". Det är viktigt med jämlikhet eftersom en del av placerarna idkar mycket snabb handel. I praktiken är det datorprogram som sinsemellan sköter den ultrasnabba handeln.

Med marknadsdjup avses hur mycket man med rimliga mått kan köpa från eller sälja till marknaderna. Om potatissäsongen är bra och det finns många potatisförsäljare på marknaden kan köparen fara med lastbil på uppköp. Marknaden har djup. Däremot om det endast finns ett par huttrande försäljare med några potatisar som rullar omkring i lådorna, kan man inte ens fylla en skottkärra. Marknaden är tunn.

Om marknaden är tunn kan ett uppdrag få till stånd en avsevärd kursändring. Om det till ett vindpinat och folktomt torg kommer en välbeställd köpare som vill köpa ett ton potatis till vilket pris som helst, finns det förmodligen någon som är redo att åka efter potatis även med helikopter till grannstaden. Då kan priset utan tvivel bli mycket högre än det som står på potatisförsäljarens skylt.

Börsaktier behöver inte fraktas luftvägen från en annan stad. Priset är flexibelt och då aktierna plötsligt får ett högre pris, vaknar försäljarna.

Ju konvertiblarare en aktie är, desto bättre är dess likviditet. Matpotatisen är en mycket omvandlad aktie. Den finns på torget och den har köpare. Om man går till torget i S:t Michel för att köpa avokado bli man antagligen besviken. Avokado köps sällan på torget och därför kommer avokadoförsäljare inte till torget. Vaniljglass får man från varje glasskiosk. Det är en likvid produkt. Det finns också ofta choklad- och jordgubbglass men päronglass är redan en så exotisk sort, det vill säga en mindre likvid produkt, att det inte lönar sig för varje glassproducent att ha den i sitt utbud.

På Helsingforsbörsen finns långt över hundra noterade bolag. En del av dem är stora, såsom Nordea eller Kone, andra små som Wulff och Trainer's House.

För att göra det lättare att få en uppfattning om börsbolagen indelas de enligt bransch. Då finner man bolag som sinsemellan är ganska likadana intill varandra. På Helsingforsbörsen finns tio branscher:

- Olja och gas
- Industriprodukter och -tjänster
- Hälsovård
- Datakommunikationstjänster
- Finansiering
- Basindustri
- Konsumtionsvaror
- Konsumtionstjänster
- Allmännyttiga tjänster
- Teknologi

Det enda bolaget inom olja och gas är Neste Oil och inom allmännyttiga tjänster Fortum. Största urvalet finns inom branschen industriprodukter och -tjänster, där det ingår nästan femtio bolag.

Bolagen indelas förutom enligt bransch också på basis av deras storlek. Storlekkriteriet på börsen är inte omsättning eller personalmängd utan börsvärdet, det vill säga värdet på ett bolag. Börsvärdet beräknas genom att multiplicera aktiekursen med antalet aktier. De största bolagen på Helsingforsbörsen är värda flera tio miljarder euro, medan värdet på mindre bolag uppgår till endast några miljoner.

Enligt börsens klassificering är stora bolag (large cap) sådana vars börsvärde är minst en miljard euro. Små bolag (small cap) är de vars börsvärde understiger 150 miljoner euro. Däremellan finns medelstora bolag (middle cap).

Utöver huvudlistan finns det en marknadsplats, First North, som är avsedd för små och unga bolag och dess noteringskriterier är mindre stränga än de för bolag på huvudlistan. På First North finns bara några noterade bolag.

Tidigare hade alla länder egna börser men under de senaste årtiondena har börsverksamheten internationaliserats. Trots det köps tyska aktier främst på börsen i Frankfurt och brittiska på börsen i London. De två viktigaste börserna i USA är New York-börsen, det vill säga NYSE (New York Stock Exchange) och Nasdaq. Bolaget som driver det senare äger också Helsingforsbörsen.

Utöver de traditionella börserna har det på 2000-talet uppstått en del alternativa börser, på vilka man handlar med sådana aktier som kunderna på ifrågavarande börs vill ha. Den största alternativa börsen kallas BATS Chi-X och där konverteras också de största finländska bolagens aktier. Småplacering har i dag inte möjlighet att idka handel på de alternativa börserna.

SAMMANDRAG:

- Börsen är en elektronisk handelsplats där värdepapper byter ägare.
- Ju konvertiblarare en aktie är, desto bättre är dess likviditet.
- På börslistan indelas bolagen enligt bransch och bolagets storlek

KAN JAG FÅ KONE
FÖR EN HUNDRING OCH ETT
PAR KILOGRAM NORDEA,
TACK?

AKTIER

DET FÖRSTA KÖPET

VILL DU PLACERA I AKTIER?

Oroa dig inte.
Det är enkelt.

Det enklaste sättet att ta del av aktiemarknaderna är genom placeringsfonder. Bankerna erbjuder en mängd placeringsfonder. Då en placerare köper fonder tecknar denne fondandelar. Pengarna går till fonden och portföljförvaltaren placerar dem vidare på marknaderna i enlighet med fondens stadgar. Också många små fondbolag bedriver placeringsfonder. För att köpa fondandelar behöver man inte ha ett brukskonto hos banken.

För att man ska kunna köpa aktier på börsen ska man vara kund hos en börsmäklare. Alla de största bankerna fungerar också som börsmäklare. För att köpa aktier kan man gå till banken, men det är enklare och förmånligare att själv sköta affären på internet. På den egna aktiemäklarens webbplats kan man följa med aktiekurserna och köpa och sälja aktier. Via mäklaren sköts affärerna på börsen.

I Finland finns det också ett par specialiserade aktiemäklare som inte tillhandahåller grundläggande banktjänster utan är specialiserade på aktiehandel. Störst bland dessa är nordiska Nordnet.

Då kunden vill idka handel öppnar mäklaren ett värdeandelskonto för honom eller henne. Det är ett konto där aktierna som kunden äger registreras. Börsaktier har redan länge existerat i elektronisk form. Gamla, dekorativa aktiebrev i pappersform ser man i dag endast på antikvariat och i historieböcker.

Efter det att man blivit kund hos en mäklare överför man pengarna på mäklarens konto så att man kan börja köpa aktier. Det innebär att man ger ett köpuppdrag.

I uppdraget anges antalet aktier, priset och hur länge uppdraget gäller.

För köp- och säljuppdragen kan fastställas ett maximipris eller dagens pris. Då man fastställer ett maximipris berättar man hur mycket man är redo att betala för en aktie eller till vilket pris man är redo att sälja den. Då man fastställer dagens pris tecknas aktierna till köpkursen eller säljs till säljkursen. Köpkursen utgör det högsta budet som en annan placerare är redo att ge för aktierna. Säljkursen är däremot det lägsta priset till vilket någon är redo att sälja. På börskurssidorna visas de bästa buden för en viss tidpunkt.

Den som fastställer ett maximipris vet hur mycket han eller hon är tvungen att betala för aktierna. Om placeraren köper 200 aktier för 5,00 euro per styck, betalar han eller

hon 1 000 euro plus de arvoden som banken debiterar. Det finns en risk att uppdraget inte alls verkställs eller bara delvis. För dagens pris finns inte denna risk men det kan leda till ett oväntat pris. Småskaliga uppdrag ger vanligtvis inte upphov till kursfluktuationer.

Aktiemäklaren debiterar ett arvode för transaktionen. Dessutom kan det tillkomma avgifter för förvaring av aktierna – och vid de flesta banker tar man ut en avgift.

Arvodet för aktiehandel kan vara i form av ett fast belopp eller relaterat till transaktionens storlek. I regel ingår det också i relativa arvoden ett minimibelopp, till exempel tio euro per verkställt uppdrag. Om placeringen är 500 euro och handelsarvodet är 10 euro är kostnaderna för handeln två procent. För att erhålla aktier värda 500 euro ska placeraren i så fall betala 510 euro. Om det vid inlösen debiteras ett lika stort arvode, måste aktiernas värde överstiga 520 euro för att placeraren ska erhålla vinst.

På grund av kostnaderna lönar det sig inte att köpa aktier i mycket små partier. Det är på grund av kostnaderna som det i regel inte på långa vägar är så lönsamt att köpa och sälja snabbt som att placera på lång sikt. Femhundra euro kunde vara ett lämpligt minimibelopp med vilket det lönar sig att ge sig in på börsen. Mindre summor än så kan man låta växa exempelvis i en fond.

Förvaringsarvodet debiteras för att mäklaren upprätthåller aktiekontot. Arvodet kan uppgå till några euro per månad, det kan vara dyrare att förvara utländska aktier. Alla mäklare debiterar dock inte förvaringsavgifter.

Ju mindre portföljen är, desto större del går till mäklarens avgifter. Därför lönar det sig att jämföra mäklare innan man inleder aktiehandeln. Man behöver inte anlita en mäklare från samma bank, där man har sitt brukskonto.

SAMMANDRAG:

- För att köpa aktier på börsen ska man vara kund hos en börsmäklare.
- Börsmäklare debiterar ett arvode för aktiehandel, så det lönar sig inte att placera summor mindre än några hundra euro per gång.
- Ju mindre kostnader, desto bättre möjligheter har placerare att göra vinst

ÄR AKTIER BILLIGA ELLER DYRA?

Lönar det sig att köpa Nokia-aktier nu?
Borde man sälja aktier i Kone?

På salutorget skulle inte potatis byta ägare om köparen och säljaren inte hade en överensstämmande uppfattning om ett lämpligt pris för potatis. På samma sätt skulle det på börsen inte uppstå transaktioner om säljaren inte ville sälja och köparen köpa till köpepriset.

Därför tycker en del personer att det för närvarande är en bra tidpunkt att köpa och andra tycker att det är en bra tidpunkt för att sälja.

Analytiker som till sitt yrke ger råd om aktieplacering har flera metoder för att bestämma om det lönar sig att köpa eller sälja en aktie. Ett sätt är att fastställa det "rätta värdet" på en aktie. Om aktiens börskurs är lägre än dess "rätta värde" lönar det sig att köpa aktien, i övriga fall sälja.

Analytikerna bedömer aktiens "rätta värde" bland annat på basis av hur mycket pengar bolaget i framtiden kommer att förtjäna och hur mycket det är tvunget att investera. I detta avseende är ett bolag som en säck med pengar, dit det läggs pengar och därifrån det tas pengar, det vill säga kassaflöden på placeringsspråk. Eftersom framtidens pengar inte är lika värdefulla som de som man för närvarande har i fickan – det finns risk i samband med att man får dem och dessutom sjunker pengars värde med tiden – beräknar analytiker med hjälp av olika diagram vad det nuvarande värdet kunde vara på kommande penningflöden.

Ett enklare men dock inte lättare sätt att bestämma en akties rätta värde är att förutse hurdan utdelning ett bolag kommer att ge i framtiden. Tankesättet är motiverat: om man köper en aktie och inte tänker sälja den är placerarens enda inkomstflöde utdelningen. Också då analytiker gör prognoser för utdelningsflöden omvandlar de framtidens euro till dagens.

Att omvandla kommande penning- eller utdelningsflöden till dagsläget, det vill säga att diskontera på börsslang kräver mycket gissningar och beräkningsdiagram. Även en liten ändring i framtidsprognoserna ger ett helt annat resultat. Det gäller speciellt för sådana bolag vars värde i mångt och mycket är beroende av framtidsprognoserna. Därför tenderar sådana bolags kurser att fluktuera mer på börsen.

Man kan också bedöma hur billiga eller dyra aktier är utifrån nyckeltal. Nyckeltal erhålls genom enkel division men de visar inte direkt vad en placerare ska göra.

Det mest använda nyckeltalet är vinstmultipeln, det vill säga p/e-talet. Det får man genom att dela aktiens pris med bolagets aktiespecifika resultat. Om bolagets aktiespecifika resultat är en euro och aktien kostar 11 euro är p/e-talet 11. P/e-talet visar hur många år ett bolag på sin nuvarande resultatnivå gör resultat enligt sitt marknadsvärde. Ju lägre p/e-tal, desto förmånligare verkar bolaget vara.

Problemet med p/e-talet är att bolagets resultat kan variera kraftigt från år till år. Om ett bolag gör ett bra resultat i år kommer dess p/e-tal att vara förrädiskt lågt. Om två bolag har

samma p/e-tal, är det företag som ökar sitt resultat mer det förmånligare bolaget. Om däremot två bolag har samma framtidsutsikter, är det bolag vars p/e-tal är lägre det förmånligare bolaget.

Ett annat problem med p/e-talet är att det inte beaktar bolagets skuldsättning. Om två bolag har likadana framtidsutsikter och samma p/e-tal, är bolaget med mindre skulder det förmånligare bolaget.

Om bolaget går på förlust har aktiens p/e-tal ett minus i förtecken och då hjälper det inte placeraren. Om resultatet är nära noll är p/e-talet mycket stort och vetskap om detta är inte heller till någon större glädje för placeraren. P/e-talet passar således bäst för bedömning av bolag med ett jämnt resultat.

En annan multipel som ofta används är p/b-talet där aktiekursen delas med bolagets eget aktiespecifika kapital. Det egna kapitalet visar hur förmöget ett bolag är.

Balansräkningen består av två delar – tillgångar och skulder. I bolagets tillgångar ingår allehanda maskiner och anordningar, placeringar och pengar men också olika immateriella rättigheter och bokföringsmässiga affärsvärden. Bolaget har också skulder gentemot sina fordringsägare. Eget kapital fås genom att minska bolagets alla skulder från bolagets alla tillgångar.

Om p/b-talet är under ett är bolagets marknadsvärde (dvs. aktiekurs) lägre än dess nettotillgångar (aktiespecifikt eget kapital). Hur kan det vara så? Därför att alla bolag inte får ordentlig avkastning på sitt kapital. Om bolagets eget kapital har dålig avkastning, lönar det sig inte att betala "fullt pris" för bolagets eget kapital.

Det största problemet med p/b-talet är att bolags balansräkningar inte kan jämföras. Vad är värdet på en tio år gammal pappersmaskin? Och motsvarar värdet på en fastighet dess verkliga värde? Är patent eller datasystem verkligen så värdefulla som de ser ut att vara i bokföringen?

Om p/b-talet för ett av två jämförbara bolag är mindre än det andra, verkar det bolaget förmånligare. På jämförbarheten inverkar avkastningen på det egna kapitalet och balansräkningens struktur men också branschen och naturligtvis framtida möjligheter.

Nyckeltal så som p/e- och p/b-tal utgör ett grovt sätt att bedöma hur billig eller dyr en aktie är, men man ska inte utgå endast från dem då man placerar.

I placeringslitteratur indelas aktier i värde- och tillväxtbolag utifrån det hur höga deras p/e- och p/b-tal är. Värdebolag är "billiga", det vill säga deras nyckeltal är små medan tillväxtbolag har i genomsnitt större nyckeltal.

Det speciella med indelningen är att det räcker med att ett bolag enligt nyckeltalen är dyrt för att det ska anses som tillväxtbolag. Ett bolag måste inte ha tillväxt! Att kallas för ett tillväxtbolag innebär att andra placerare prissätter bolaget som ett tillväxtbolag, det vill säga förväntar sig att det ska växa. Däremot förväntar man sig inte så mycket tillväxt av ett värdebolag. Klassificeringen åskådliggör hur mycket av bolagets värde som är beroende av framtidsförväntningar.

SAMMANDRAG:

- Det råder hela tiden meningsskiljaktigheter om aktiers pris.
- Placeringsproffs bedömer bland annat ett företags kommande penning- och utdelningsflöden.
- Man kan också testa hur dyr en aktie är med hjälp av nyckeltal. Oftast används vinstmultipeln, det vill säga p/e-talet.

I BERG- OCH DALBANAN

Analytiker, klädda i mörka kostymer och med stiliga slipsar, säger saker som verkar kloka, har svar på alla frågor och kan ge statistik med många decimalers noggrannhet. Börskursernas ändringar i procent anges ofta med till och med två decimalers noggrannhet.

Börsvärlden verkar vara exakt men siffror bedrar. Placering är inte naturvetenskap utan psykologi.

Börskurserna fluktuerar ofta på grund av kortsiktiga spekulanter. De strävar efter att gissa vad andra placerare kommer att göra – och gör det före andra. Därför rör sig börskurserna förutom på grund av förväntningarna på bolagens framtid också av förväntningarna på det vad andra placerare gör.

Placerarna styrs av rädsla och girighet. Om placerarna är rädda säljer de aktierna och andra värdepapper som anses vara riskfyllda. Då girigheten råder känns allting förmånligt. Eller om inte förmånligt så är i varje fall tanken den att i framtiden kommer allting att vara ännu dyrare.

Långvariga utbrott av girighet ger upphov till börsbubblor. Vid millennieskiftet betalade man i Finland sanslösa priser för teknologiaktier. Efter några år kom sanningen fram: bolagen kunde inte leva upp till de laddade och överdimensionerade förväntningarna. Placerare som hade köpt dyra aktier förlorade en massa pengar.

Historiens kändaste bubbla sprack dock i Nederländerna på 1600-talet. Dock gällde det inte aktier utan – tulpaner. Man idkade handel med tulpanlökar och man spekulerade om dem. Då bubblan var som störst kunde man för tulpanlökar betala tio gånger mer än vad en yrkeskunnig hantverkare förtjänade på ett år. Placerarna hade smittats av galenskap. Och det var heller inte den sista gången.

Under normala förhållanden styrs aktiekursernas allmänna riktning förutom av placerarnas rädsla och förhoppningar också av förväntningarna på den ekonomiska utvecklingen och till exempel räntenivån. Om räntorna stiger, brukar aktiekurserna vanligtvis sjunka. Detta på grund av att aktier inte längre är ett lika attraktivt placeringsobjekt som ränteplaceringar. Däremot går pengarna till aktier om räntorna sjunker: om depositions-kontot inte ger någon avkastning och deponenten hela tiden kämpar med inflation, söker han eller hon objekt som ger realavkastning, det vill säga avkastning efter inflation.

Inom ekonomin varierar konjunkturcyklarna. Emellanåt går det bra för bolagen medan det ibland känns som om inget lyckas. Bolagsaktier känns attraktiva då den ekonomiska utvecklingen börjar gå bättre. När det hörs dåliga nyheter från ekonomin, försöker placerarna bli av med sina aktier och kurserna sjunker.

Det sägs faktiskt att börskurserna förutsäger den ekonomiska utvecklingen. Många tror att ekonomin går uppåt ett halvt år efter att aktiekurserna har börjat stiga och tvärtom. Detta på grund av att placerarna tittar på framtiden och eftersträvar att förutse morgondagen mer än nuet.

Ett företag uppnådde sitt bästa resultat på tio år. Trots det sjunker kursen. Hur är det möjligt?

Detta förklaras med att börskurserna reagerar på nyheter som avviker från förväntningarna. Även om företaget skulle göra sitt bästa resultat någonsin, sjunker kursen om marknaderna, det vill säga placerarna, i genomsnitt förväntat sig ett ännu bättre resultat.

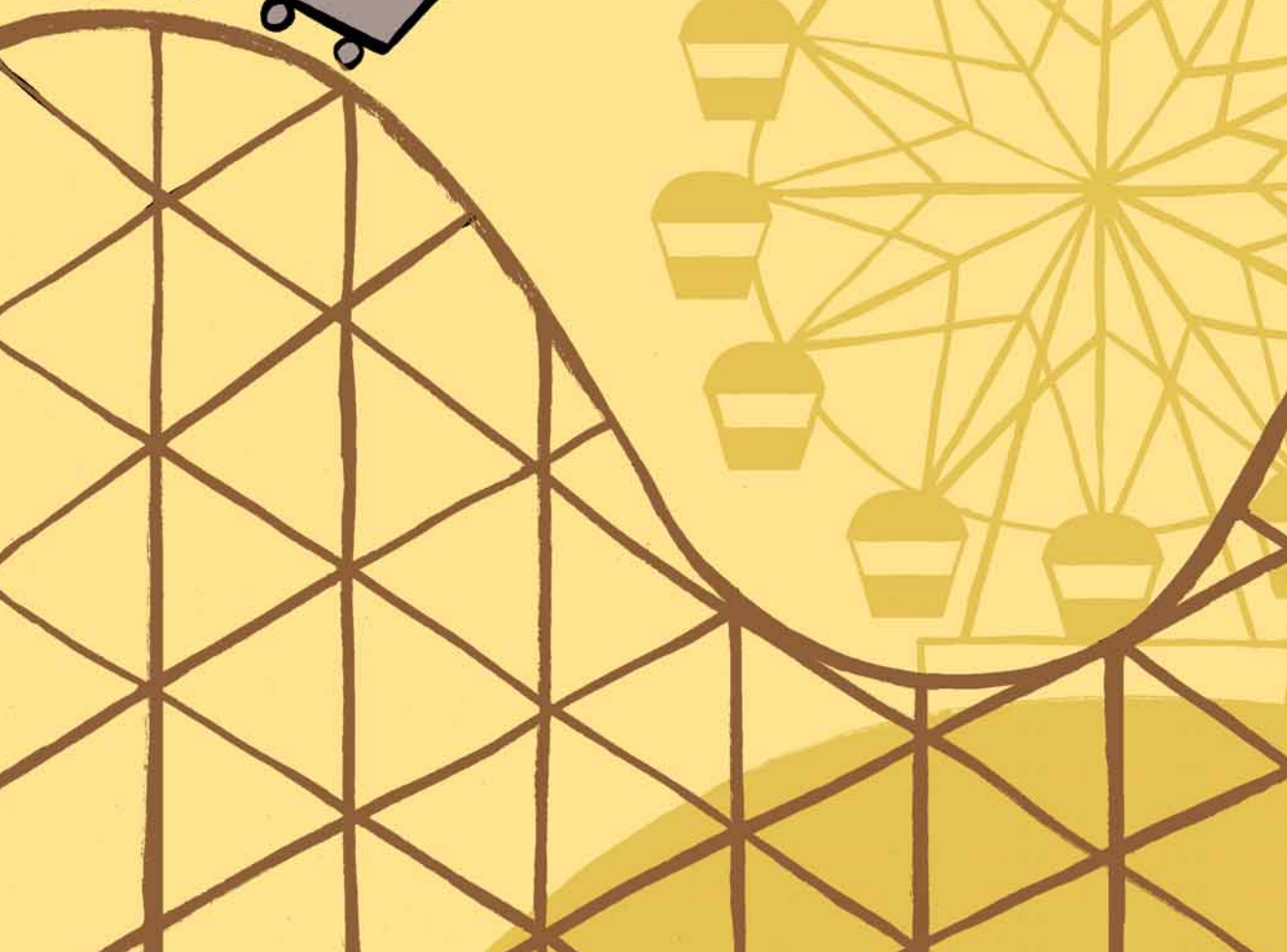
Kursen kan också sjunka på grund av att bolagets framtidsutsikter inte motsvarar förväntningarna. Speciellt tillväxtbolags aktiepris fastställs långt utifrån framtidsförväntningarna och därför kan även en liten ändring i utsikterna få analytikerna att sänka prognoserna för både den kommande perioden och alla därpå följande perioder. Då kan aktien stört dyka.

En av de klaraste orsakerna till skarpa kursändringar inom ett bolag är vinstvarningar. De är som namnet säger alltid oförutsägbara till sin natur: bolaget varnar att dess vinst kommer att bli någonting annat än vad man tidigare förutsagt. Ändringen kan också ske uppåt; då talar man om positiv vinstvarning.

SAMMANDRAG:

- På kort sikt styrs börsen av psykologi, men på lång sikt återspeglar aktierna företagets ekonomiska framgång.
- Börskurserna brukar förutse den ekonomiska utvecklingen.
- Ränteökningar sänker vanligtvis börskurserna.

SNART
GÅR DET
UPPÅT!

SPRIDNING

Man kan inte helt bli av med risker när man placerar men man kan på förhand minska deras eventuella effekter. Spridning eller diversifiering innebär att placeringar fördelas på flera aktier och flera förmögenhetslag.

Att fördela placeringar på olika förmögenhetslag, det vill säga på exempelvis ränteplaceringar, bostäder – för många finländare är en egen bostad den största placeringen – och aktier är det första steget inom spridning. Det andra steget är att sprida innehaven inom aktieportföljen.

Om alla pengar sitter fast i ett bolag som ger vinstvarning och aktiekursen sjunker med tio procent, sjunker också värdet på portföljen. Om portföljen däremot innehåller två balanserade bolag och den ena sjunker med tio procent medan den andra är oförändrad, sjunker portföljens värde endast med fem procent. Avkastningen på en mycket väl spridd portfölj är närmare sig den genomsnittliga avkastningen på aktiemarknaderna. Det innebär också att det inte lönar sig att sprida placeringarna på alltför många objekt eftersom avkastningen då kan bli mycket låg.

För att sprida en aktieportfölj räcker det med 5–10 olika aktier så länge de är olika slags bolag. Med ett innehav av två teleoperatörer minskar inte just portföljrisken eftersom teleoperatörernas aktier tenderar gå hand i hand. Och det är befogat eftersom bolag inom samma bransch påverkas av samma faktorer. Om människor slutar prata i telefon och använda mobilnät är det ingen skillnad om portföljen innehåller aktier i Elisa eller TeliaSonera.

Med andra ord lönar det sig att sprida placeringarna på bolag inom olika branscher. Kanske på sådana som påverkas av en yttre faktor men i olika riktningar. Till exempel gynnar ett ökat oljepris sådana oljebolag som har egna oljekällor medan transportbolag som använder mycket bränsle lider på grund av det högre priset.

Man kan också förutom mellan bolag inom olika branscher sprida placeringarna i enlighet med vilket land bolagets intäkter härstammar från. Aktieplaceringar delar traditionellt in världen i tre delar: Europa, Förenta staterna och Japan. På 2000-talet har ett fjärde geografiskt område uppstått som består av de utvecklande marknaderna, av vilka de största är de så kallade BRIC-länderna, det vill säga Brasilien, Ryssland, Indien och Kina.

Bolag som noteras på Helsingforsbörsen är exceptionellt internationella. Exempelvis är den utvecklande Asien-marknaden ett viktigt marknadsområde för maskinverkstadsbolag. Nokias mobiltelefonnät används i hela världen. De viktigaste marknaderna för Outotec som betjänar gruvindustrin finns i Latinamerika. Dock är det många bolag som är verksamma enbart på den inhemska marknaden i Finland (exempelvis mediebolagen Alma Media och KeskiSuomalainen) eller förutom i Finland också i närområdena (till exempel köttförelägnarna HKScan och Atria).

Genom att sprida sina placeringar på olika aktier kan man gardera sig mot risker som gäller ett visst bolag, en viss bransch eller ett visst geografiskt område. Man kan dock inte undvika att nästan alla aktier sjunker ibland.

Hur ska man göra för att undvika att köpa då kurserna är som högst?

Om man inte råkar ha en funktionsduglig kristallkula på skrivbordet finns det bara ett sätt: tidsdiversifiering. Med tidsdiversifiering avses att man inte placerar allt på en gång utan köper aktier stegvis.

För personer som placerar sina besparingar är tidsdiversifiering en självklar sak. Om man varje månad placerar lite mer pengar på marknaderna, köper man under såväl bra som dåliga tider. De stackare som vinner på lotto och får flera miljoner på en gång på kontot är i detta fall i en svagare position än vanliga deponenter. Av dem krävs tålamod.

Utöver spridning är det bra att gömma undan lite pengar i ett säkert objekt även om dess avkastning är liten. På så vis förlorar man inte allting oberoende av hur dåligt det går. I Finland garanterar depositionsskyddet bankdepositioner på upp till 100 000 euro.

SAMMANDRAG:

- Genom diversifiering är det möjligt att minska riskerna som är förknippade med placeringsportföljen.
- Man kan sprida placeringarna på bolag som är verksamma inom olika branscher (branschdiversifiering) och i olika länder (geografisk diversifiering).
- Att köpa och sälja vid olika tidpunkter är tidsdiversifiering.

BESKATTNING AV PLACERARE

K Om man säljer aktier eller andra placeringar med vinst ska man betala skatt på vinsten. Små försäljningar utgör undantag: om man under ett år säljer aktier för sammanlagt högst tusen euro är försäljningsvinsten skattefri.

Försäljningsvinst, det vill säga överlåtelsevinst på beskattarens språk, är kapitalinkomst. De beskattas på ett annat sätt än löneinkomster. Kapitalinkomstskatten är fast på 30 procent. Om man har stora kapitalinkomster är skatteprocenten för kapitalinkomst 32 procent. Om en placerare har köpt 100 aktier i Kesko för 20 euro per styck, det vill säga betalat 2 000 euro för dem, och säljer dem för ett styckepris på 30 euro, det vill säga för 3 000 euro, är överlåtelsevinsten 1 000 euro och av det går 300 euro till skatt.

Försäljningsvinsten räknas således genom att dra av köpbeloppet från den från försäljningen erhållna summan. Också bankens transaktionsarvoden minskar försäljningsvinsten. Köppriset inklusive förmedlingsarvoden är på skattespråk anskaffningsvärde. Med anskaffningsvärde avses den summa pengar som använts för att köpa aktierna.

Ett alternativ till det verkliga anskaffningsvärdet är att använda antagandet om anskaffningsutgift. Det har man nytta av om aktiekursen har blivit skyhögt. Antagandet om anskaffningsutgift är 20 procent av försäljningspriset, om man ägt en aktie eller annat värdepapper under tio år. Antagandet om anskaffningsutgift för värdepapper som ägts över tio år är 40 procent.

Om en placerare har köpt 1 000 aktier för mer än tio år sedan för 2 euro och säljer dem nu för 10 euro per styck lönar det sig för honom eller henne att i beskattningen använda antagandet om anskaffningsutgift. Då används vid beräkningen av kapitalinkomstskatten 4 euro (40 % av 10 euro) i stället för 2 euro och då blir den beskattningsbara försäljningsvinsten för hela summan $10\,000 - 4\,000 = 6\,000$ euro och inte $10\,000 - 2\,000 = 8\,000$ euro. Med hjälp av antagandet om anskaffningsutgift kan man minska effekterna av inflation. Placerare betalar skatt också på det att pengarnas värde har sjunkit under placeringstiden och samma mängd euro är nu mindre värda än vid placeringstidpunkten.

Om man säljer placeringar med förlust utgör det överlåtelseförlust. Överlåtelseförlusten kan dras av från den beskattningsbara överlåtelsevinsten samma år och under de fem följande skatteåren.

Man betalar också skatt på utdelning som erhålls av börsbolag. Av börsutdelningen är 85 procent beskattningsbar kapitalinkomst. Av en utdelning på 2 euro är således $0,85 \times 2 = 1,70$ euro beskattningsbart och då kapitalinkomstskatteprocenten (upp till 40 000 euro) är 30 procent, går $0,3 \times 1,70 = 0,51$ euro av utdelningen till skatt. Av en utdelning på 2 euro återstår 1,49 euro.

Beskattningen av kapitalinkomster har i Finland ändrats i flera omgångar och det kommer säkert också att ske i framtiden. Läs mer om beskattning i Börsstiftelsens publikation Placerarens skatteguide.

SAMMANDRAG:

- Försäljningsvinster beskattas som kapitalinkomst.
- I Finland är kapitalinkomstskatteprocenten för små kapitalinkomster för närvarande 30.

HUR BLIR MAN MILJONÄR MED AKTIER? VARFÖR ÄR DETTA FEL FRÅGA?

PLACERANDE – EN GUIDE FÖR NYFIKNA beskriver aktieplaceraandets grunder på ett direkt och skoningslöst sätt. Hur fungerar börsen? Hur går jag till väga vid mitt första aktieköp? Hur vet man om en aktie är billig eller dyr?

Placeraandet är ett förnuftigt sätt att sköta sin ekonomi. Placeraandet förutsätter sparaandet. Denna guide är avsedd för lärare, studeraandet och för alla som funderar på sin ekonomi. Guiden har utarbetats för Börsstiftelsen av författaren och ekonomijournalisten Karo Hämäläinen. Självt började han placera i aktier vid 12 års ålder.

VARNING:

läsning av guiden kan äventyra din medellöshet!

Bekanta dig också med Börsstiftelsens andra guider: Aktieguide, Placeraandets skatteguide, Placeraandets ränteguide och Placeraandets fondsguide. Mer information om dem finns på Börsstiftelsens webbplats. Guiderna kan beställas i vår webbbutik.

**PÖRSSISÄÄTIÖ
BÖRSSTIFTELSEN**

Fabiansgatan 14, 00100 Helsingfors, www.porssisaatio.fi